

■ **دکتر خسرو پناه:** نکته مهم و قابل توجه برای امروز ما این است که حضرت امام(ره) غیرت دینی را تنها در تبیین کلی ارزش‌های انقلاب اسلامی یعنی اسلامیت، جمهوریت، عدالت و... نمی‌دیدند، بلکه مصادیق آنها را هم ذکر می‌کردند و ورودهای مصادیقی متعددی داشتند

هویت اسلامی و غیرت دینی مردم ایران، ۲ منبع الهام‌بخش در شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی ۵۷ به رهبری امام خمینی(ره) بود

غیرت قیام کرد

۱۲ بهمن سالروز بازگشت حضرت امام خمینی(ره) به ایران اسلامی و یادآور استقبال تاریخی ملت ایران از ایشان در سال ۵۷ پس از ۱۴ سال تبعید است؛ امامی که شاید بتوان مهم‌ترین وجه شخصیتی ایشان را غیرت و حساسیت بالا بر سر مسائل و ارزش‌های اسلامی و انقلابی دانست. براسی امام خمینی(ره) بر سر آرمان‌های اسلامی و انقلابی با احدی ممانعت نداشت و به تعبیر رهبر معظم انقلاب امام خمینی در قله غیرت دینی ایستاده بود؛ غیرتی که همیشه با عقلانیتی بالا و بصیرت و موقعیت‌سنجی فراوان همراه بود و هرگز از جاده اعتدال و عدالت خارج نمی‌شد. ۱۲ بهمن را می‌توان سالروز بازگشت غیرت دینی همراه با عقلانیت و بصیرت به جامعه ایرانی دانست.

دکتر عبدالحسین خسرو پناه
استاد حوزه و دانشگاه

حضرت امام خمینی(ره) یک تحول‌بنیادینی در عرصه بینش، منش و کنش در جهان ایجاد کرد که می‌توان منشأ آن را غیرت دینی امام نسبت به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی دانست. کار امام، کار بزرگی بود و نباید سطحی‌نگرانه این

جوشش غیرت دینی مبدأ انقلاب اسلامی

امام خمینی: ۱۵ خرداد مبدأ جنبش بود

برخی محققان تاریخ انقلاب اسلامی معتقدند مبدأ اصلی حرکت انقلابی مردم ایران از قیام ۱۵ خرداد سال ۴۲ قم خوره؛ قیامی که مستقیماً منبعث از غیرت دینی بود و توانست هیبت پوشالی رژیم شاهنشاهی را از بین ببرد و راه را برای اقدامات انقلابی آتی بگشاید. خون‌های پاکي که در آن روز بر زمین ریخت هر کدام بذری شد که رویش‌های بعدی آن، رژیم سلطنتی پهلوی را از ریشه کند. اساساً این سنت الهی است که هر دستگاه سیاسی که برای حفظ قدرت خود دست به کشتن انسان‌های بیگناه و مستضعف بزند، دیر یا زود باید منتظر فروپاشی و سقوط خود باشد. قیام ۱۵ خرداد ۴۲ گویای این واقعیت بود که اگر ملتی مورد تجاوز و زورگویی‌های عدماي قدرت‌طلب دیکتاتورام قرار گیرد، تنها اراده آن ملت است که می‌تواند در مقابله با ظلم‌ها و ستم‌ها ایستادگی کند و سرنوشت خود را رقم بزند و ۱۵ خرداد، روز ورق خوردن سرنوشت مبارکی بود که اگر چه به خون جوانان پاک این سرزمین آغشته شد اما مبدأ تحولی بزرگ در عرصه حیات سیاسی واجتماعی جامعه بود.

درسی بزرگ در این قیام نهفته است و آن این است که دین خدا و حکم خدا نه فراموش‌شدنی است و نه خاموش‌شدنی، اگر چه درخیمان رژیم ستمشاهی با یورش به خانه گلین و بی‌الایش امام(س)، ایشان را دستگیر کردند تا فریاد حق‌طلبی و مخالفت او با رژیم ستمشاهی را خاموش کنند اما چون هدف او الهی بود و راه او

امام(ره) تجسم غیرت دینی

رهبر حکیم انقلاب در دیدار تصویری مردم قم به مناسبت قیام ۱۹ دی بحث کلیدی «غیرت دینی» را مطرح کردند و آن را یکی از اصلی‌ترین عوامل قیام مردم ایران علیه حکومت ستمشاهی پهلوی دانستند: «فکش غیرت مردم را در این قضیه نباید نادیده گرفت. علت اینکه من روی این تکیه می‌کنم، این است که انسان می‌بیند تبلیغ می‌شود و در واقع تلاش فرهنگی وسیعی انجام می‌گیرد برای اینکه چیزهایی که ناشی از غیرت دینی است، به بی‌منطقی و خشونت‌های بی‌منطق متهم کنند. من می‌خواهم عرض بکنم که نه قضیه این جور نیست.»

ایشان سپس با مرور حوادث و رخدادهایی که غیرت دینی ملت ایران باعث چرخش حرکت تاریخ به نفع مردم و اسلام شد، توصیه موکدی مبنی بر حفظ این غیرت و حساسیت دینی به مردم ایران کردند: «عزیزان من! کسانی که این سخن را از این بنده حقیر می‌شنوید! غیرت دینی را حفظ کنید؛ غیرت دینی را حفظ کنید. عامل نجات کشور در بزنگاه‌های مختلف، غیرت دینی ملت ایران بوده. غیرت دینی است که تهدیدها را به فرصت تبدیل می‌کند. یک نمونه‌اش جنگ تحمیلی و دفاع ۸ ساله که یک تهدید بزرگ بود [اما] غیرت دینی مردم، غیرت دینی جوان‌ها، غیرت دینی پدران و مادران و همسران موجب شد جوان‌های ما برون‌د به جبهه و در این جنگ در واقع بین‌المللی، که آمریکای آن روز، شوروی آن روز، ناتو آن روز، ارتجاع منطقه در آن روز، همه با هم همدست شده بودند که ایران را شکست بدهند و امام را به زانو در بیاورند و نهضت را نابود کنند، همه اینها را شکست داد و توانست پیروز شود. منشأ این، غیرت دینی بود.» ایشان در همین سخنرانی متعلقات غیرت دینی را نیز روشن و تبیین کردند و نسبت به حفظ حساسیت مردم و مسؤولان در قبال این متعلقات غیرت دینی یعنی ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب که منبعث از اسلام ناب است، هشدار دادند: «توجه کنید که یکی از کارهایی که امروز بشدت در برنامه‌ریزی‌های دشمنان انقلاب و دشمنان نظام جمهوری اسلامی مطرح است، عبارت است از حساسیت‌زدایی نسبت به اصول و بنیات و مبانی انقلاب. مردم حساسند دیگر؛ مردم نسبت به مسائل اساسی انقلاب حساسند، کسی به این مبانی تعرض کند، مردم موضع می‌گیرند. می‌خواهند این حساسیت را بتدریج کم کنند؛ این هم باز از راه همین تبلیغات وسیعی است که این روزها در فضای مجازی، در رسانه‌های جمعی بیگانه به انواع مختلف انجام می‌گیرد. گاهی

انقلاب اسلامی را دیده، انقلابی که کل دنیا علیه آن ایستاد که نشود اما با رهبری امام خمینی(ره) و همراهی مردم تحقق پیدا کرد. در واقع نظریه امت و امامت در انقلاب اسلامی در ایران تجلی یافت. تمام ابرقدرت‌ها تلاش کردند انقلاب اسلامی ایران که تحقق پیدا کرده، شکست بخورد اما با تجلی غیرت دینی مردم در بزنگاه‌های تاریخی، توطئه‌های بسیاری خنثی شد. جنگ تحمیلی ۸ ساله یا به تعبیری جنگ جهانی سوم را علیه انقلاب راه انداختند اما موفق نشدند و تاکنون که ۴۳ سال از پیروزی انقلاب اسلامی می‌گذرد، می‌بینیم حمله‌ها، تحریم‌ها، نزاع‌ها، دعوایا، اختلافات داخلی، شیطنت منافقین و... همگی به لطف الهی و برکت خون شهدا به سبب جوشش غیرت و حساسیت دینی مردم ناکام مانده است.

یکی از ویژگی‌هایی که حضرت امام(ره) به فرمایش رهبر معظم انقلاب دارا بود، غیرت دینی و انقلابی بود. امام(ره) نسبت به ارزش‌های انقلاب اسلامی ایران مثل اسلامیت، جمهوریت، عدالت، مبارزه با فساد و انحطاط، مبارزه با استبداد و استکبار، استقلال و توسعه عقلائی و معنوی ایران و بلکه جهان اسلام غیرت جدی داشت. البته اینته باید در نظر داشت این ارزش‌ها همگی منبعث از اسلام ناب و مولود تفکر اسلام انقلابی است. امام(ره) نیز در سخنانش هیچ‌گاه ارزش‌های انقلاب را بدون استناد به اسلام و ارزش اسلامی بیان نمی‌کرد. امام(ره) وقتی از ارزش‌های

انقلاب سخن می‌گفت، ارزش‌های انقلاب مستخرج از ارزش‌های اسلام بود. بنابراین اگر کسی خواهد بگوید من از ارزش‌های اسلام دفاع می‌کنم ولی با ارزش‌های انقلاب کار ندارم، معلوم است که این شخص یا ارزش‌های اسلام را نفهمیده یا منافقانه سخن می‌گوید. وقتی می‌گوییم امام(ره) غیرت انقلابی داشت، یعنی غیرت دینی داشت و در درون غیرت دینی، غیرت انقلابی، ملی و انسانی نهفته است. منظور از غیرت دقیقاً همین است: «حمیت و تلاش فوق‌العاده برای نگهداری و حفظ ارزش‌های اسلامی.» حمیت یعنی تلاش در نگهداری آنچه ضروری است. حفظ ارزش‌های انقلاب اسلامی ضرورت دارد و اگر ارزش‌های انقلاب اسلامی آسیب ببینند و انقلاب اسلامی به انحراف کشیده شود، ارزش‌های اسلام هم متزلزل خواهد شد. سیره پیامبر اکرم(ص) و اهل‌بیت عصمت و طهارت(ع) هم همین بوده است. نبی‌گرامی اسلام نسبت به ارزش‌های اسلامی و ارزش‌های انقلاب نبوی، غیرت داشت. امیرالمومنین علی(ع) که تسلیم هیچ جریان

جلوه‌های غیرت دینی در سیره حضرت امام(ره)

سراسر زندگی حضرت امام، جلوه‌گاه بروز و ظهور غیرت دینی است. لازم است قبل از ورود به بحث اصلی، به تفاوت غیرت دینی و تعصب مذموم بپردازیم.

حساسیت دینی هم از این مقوله است و نشأت‌گرفته از ایمان به دین. به هر مقلد که ایمان به دین در افراد بیشتر و عمیق‌تر باشد، حساسیت و غیرت دینی آنان نیز بیشتر خواهد بود. اما داوری ارزش نسبت به این موضوع بستگی به حقایق آن مکتب و ارزش‌هایی دارد که انسان برای آنها تعصب و غیرت می‌ورزد، لذا در فرهنگ اسلامی هیچ‌گاه به تعصب و غیرت‌مندی به طور مطلق ارزش داده نشده، بلکه در مواردی نکوهش و در مواردی دیگر ستایش به عمل آمده است.

امام خمینی در کتاب چهل حدیث می‌فرماید: «عصیت یکی از اخلاقی باطنه نفسانیه است که آثار آن مدافعه کردن و حمایت نمودن از خویشاوندان و مطلق متعلقان است؛ چه تعلق دینی و مسکلی باشد یا تعلق وطنی آب و خاکی ...اما اظهار حق و ترویج حقیقت و اثبات مطالب حقه...عصیت نیست یا عصیت مذمومه نیست. میزان در امتیاز اغراض و مقاصد و قدم نفس و شیطان و حق و رحمان است.»

بنابراین آن غیرت و حساسیتی در فرهنگ اسلام مورد ارزش است که در جهت حفظ و حراست از ارزش‌های اسلامی و انسانی قرار گیرد. این همان چیزی است که از آن به غیرت یا حساسیت دینی و گاه تعصب در دین یاد می‌شود.»

سراسر زندگی امام خمینی جلوه‌گاه حساسیت‌های دینی است. غیرت دینی آن بزرگوار در میان همه خصال از برجستگی خاصی برخوردار بود. آنجا که امری از امور دین به خطر می‌افتاد یا دورنمای بدعتی را احساس می‌کرد، به خروش می‌آمد و برای جلوگیری از آن قدم برمی‌افراشت. سخن می‌گفت، می‌نوشت، فریاد می‌کشید و مسلمانان را به باری می‌طلبید. این حساسیت برخاسته از عمق آگاهی و عشق به دین و ارزش‌های دینی او بود.

ایشان با اینکه نسبت به دشمنان شخصی گذشت داشت و از استیلاهای دوستان چشم‌پوشی می‌کرد، افتراها و اهانت‌های بدخواهان را به چیزی نمی‌گرفت و با کسانی که از روی ناآگاهی کافرش خواندند، ملامی می‌کرد ولی در برابر حفظ دین و ارزش‌های آن حساسیت فوق‌العاده داشت. قبلش در غم از کف رفتن عالمان دینی می‌شکست و از غربت اسلام و بی‌سرپرستی مسلمین ملاموم در تشویش بود. بر سر سرانند مکتبی اهل معامله نبود. زندگی آن بزرگوار سرشار از نمونه‌هایی است که بیانگر غیرت دینی آن حضرت است که به ذکر نمونه‌هایی از آن می‌پردازیم.

۱- دفاع از کبان اسلام

نگاهی گذرا به سخنان و آثار امام از آغاز تا انجام ما را از استدلال بی‌نیاز می‌کند. در روزگاران غربت اسلام که قلم به دستان مزدور اسلام و کنار گذاشتن احکام آن آمده می‌کرد. در اولین گام در مهرماه ۱۳۴۱ لایحه‌ای به تصویب هیات وزیران رساند. در آن لایحه قید اسلام و سوگند به قرآن ملغی شده بود. این کار که می‌رفت سرآغازی برای مبارزه علنی با اسلام محسوب شود، موجب جریحه‌دار شدن قلوب عموم مردم و جامعه روحانیت شد. ترس و وحشت حاکم نفس‌ها را در سینه‌ها حبس کرد و بسیاری را از مخالفت باز داشت ولی غیرت دینی و حساسیت امام راحل در برابر منکر، ایشان را واداشت مخالفت خود را با این لایحه شوم اعلام دارد. این فریاد برخاسته از حساسیت مقدس دینی به دیگران نیز جرات بخشید. آن فرزانه و یاران باوفا را عقب‌نشینی رژیم از این قانون ضدالهی غیرت‌مندانه پای فشرودند.

رایحه‌ای از آن حساسیت و غیرت مقدس در تلگراف امام به نخست‌وزیر وقت به مشام می‌رسد:

سه‌شنبه ۱۲ بهمن ۱۴۰۰

وطن امروز | شماره ۲۴۱۶

پرونده

دینی و انقلابی است.

امام(ره) از آغاز انقلاب یعنی از سال ۱۳۴۲ نسبت به این ارزش‌ها غیرت و حمیت داشت تا وقتی که از دنیا رفت.

نکته مهم و قابل توجه برای امروز ما این است که حضرت امام(ره) غیرت دینی را تنها در تبیین کلی ارزش‌های انقلاب اسلامی یعنی جمهوریت، اسلامیت، عدالت و مبارزه با انحطاط و استبداد و استعمار نمی‌دید، بلکه مصادیق آنها را هم ذکر می‌کرد و ورودهای مصادیقی متعددی داشت. برای مثال در مصادیق مختلف در حوزه عدالت در کشاورزی و اشتغال، مردم‌سالاری، استکبارستیزی یا استبدادستیزی یا جنگ تحمیلی و... ورودهای متعددی داشت. به عبارتی هم غیرت دینی نسبت به تبیین این مفاهیم داشت و هم غیرت دینی ورود در مصادیق آنها. امام خمینی را می‌توان قهرمان و اسوهای حسنه در زمینه غیرت دینی دانست که این غیرت، دین را در مردم نیز زنده و پویا نگه می‌داشت.

«در تعطیل طولانی مجلس دیده می‌شود که دولت اقداماتی را در نظر دارد که مخالف شرع مقدس و مباین صریح قانون اساسی است... الغاء شرط اسلام از انتخاب‌کننده و انتخاب‌شونده و تبدیل قسم به قرآن مجید به کتب آسمانی، تخلف از قانون مذکور است و خطرهای بزرگی را برای اسلام واستقلال مملکت دارد...»

۲- حساسیت نسبت به عزت و شوکت مسلمانان

از موضوعات دیگری که امام همواره نسبت به آن حساس بود، تجاوز به حیثیت اسلامی و خدش‌دار شدن عزت مسلمانان بود. قلب شریف ایشان همواره در پی عزت مسلمانان می‌تپید. ایشان همواره با بیان عظمت گذشته مسلمین و ذلت کنونی، آنان را به بازگشت به قرن و به کف آوردن عظمت دیرینه فرا می‌خواند. از اینکه می‌دید که فقر و طواغیت در عزتند و با مسلمانان و حاکمان کشورهای اسلامی همچون بردگان رفتار می‌شود، رنج می‌برد و به خروش می‌آمد: «شاه بله قربانگو بود. من این را مکرر گفته‌ام و از بس متاثرم باز هم پیش شما عرض می‌کنم که من وقتی عکس شاه را پهلوی جاسوس دیدم که جاسوس عیبکش را برداشته و از این طرف دارد چشمایش آنتور نگاه می‌کند و به او نگاه نمی‌کند و او آن طرف می‌ز او سر جای خودش ایستاده بود... مثل یک بچه مکتبی که ایستاده پیش معلمش... من همچو متأثر شدم که ما در چه حالی هستیم که این اول شخصی مملکت ما به اصطلاح هست.» نمونه دیگر قضیه ذلت‌بار کاپیتولاسیون است. رژیم شاه در سال ۴۳ پس از اعمل خشونت‌های فراوان چنین پنداشت که صداهای در گلو بریده شده و دیگر کسی را برای اعراض به برنامه‌هایش نخواهد بود. در نتیجه به این اندیشه افتاد که امتیازات بیشتری را به آمریکاییان بدهد. در این راستا در مجلس طرح کاپیتولاسیون مطرح شد؛ بدین قرار:

تمام مستشاران نظامی آمریکا با کارمندان فنی و اداری با همه وابستگان آنان در ایران مصونیت دارند و مقامات قضایی ایران حق رسیدگی به جرائم آنان را نخواهند داشت. این امتیاز ذلت‌بار و سلطه‌افزین خشم امام را برانگیخت. امام با خطابه‌ای مهیج و کوبنده مردم را به قیام و مخالفت با این قانون ذلت‌بار فراخواند: انالله و انا الیه راجعون. من تاثرات قلبی خود را نمی‌توانم اظهار کنم. قلب من در فشار است. این چند روزی که مسائل اخیر ایران را شنیدم،مخوایم کم شده، ناراحت هستم. قلم در فشار است. با تاثرات قلبی روزشماری می‌کنم که چه وقت مرگ من پیش بیاید. ایران دیگر عید ندارد. عید ایران را عزا دارند... ما را فروختند و باز هم چراغانی کردند. قانونی در مجلس بردند که تمام مستشاران نظامی آمریکا با خانواده‌های‌شان با کارمندان فنی‌شان با کارمندان ادارات‌شان با خدمه‌شان... هر چنانتی که در ایران بکنند، مصون هستند. اگر یک خادم آمریکایی... مرجع تقلید شما را در وسط بازار ترور کند، زیر پا منکوب کند، پلیس ایران حق ندارد جلوی او را بگیرد...»

این خطابه تاریخی و کوبنده خوبی بیانگر غیرت دینی آن بزرگوار است که همانند جدش مردن را بر چنین زندگی ذلت‌باری ترجیح می‌دهد

۲- همدردی با محرومان و مستضعفان

امام با آنکه شجاع و باصلابت بود، قلبی رؤف داشت. از رنج و محنت محرومان در غم بود. با مستمندان همدردی می‌کرد و زلمن تمکن و قدرت به دستگیری آنان می‌تشتافت. در تمام با اکثر سخنرانی‌های امام مسائل مستضعفان مطرح بود. این حمایت‌ها نه از موضعی مقلعی یا دستاویزی برای رسیدن به قدرت یا حفظ آن، که از غیرت و حساسیت دینی آن بزرگوار سرچشمه می‌گرفت و از چشمه «رحماء بینهم» سیراب می‌شد. ایشان به عنوان یک مسلمان غیرت‌مند، محرومیت و بیچارگی مسلمانان را نمی‌توانست تحمل کند.

«خدا می‌داند که من گاهی وقت‌ها که به فکر می‌افتم که...

زستان آنچه چه خواهد شد، خباً ناراحت هستم. ما ناراحت هستیم... اینها... آیا نان دارند؟ ندارند؟ امسال هم که وضع خواربار خوب نیست... چه خواهد شد؟ این زمستان سیاه به این ملت فقیر و بدبخت.»